

ความทรงจำผกผัน : ภาพแสดงแทนทางความทรงจำ
Memory Fluctuation : The Representation of
Memorial Imagery

เอกวัฒน์ ดีโต^{1*}

Aekawat Deeto^{1*}

Received: March 21, 2024

Revised: August 26, 2024

Accepted: August 29, 2024

¹สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹Visual Arts Program, Faculty of Painting Sculpture and Graphic Arts,
Silpakorn University

¹(Email :tongtoaekawatdee@hotmail.com),

*Corresponding Author

บทคัดย่อ

“ความทรงจำ” ของมนุษย์มีการผันกลับอยู่เสมอ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคนที่มีความซับซ้อนแตกต่างกันออกไปเฉพาะบุคคล จากการศึกษาหลักทฤษฎีของความทรงจำมนุษย์พบว่า ความทรงจำมีหลายลักษณะ ประเด็นสำคัญคือ ช่วงเวลาและพื้นที่ ที่สามารถกระทำให้ความทรงจำเกิดการผกผันจากการวิเคราะห้จิตใต้สำนึกของมนุษย์ถึงสิ่งที่ปะปนทับถมอยู่ในจิตใญ่ นั้น ความทรงจำสามารถแผ่อิทธิพลให้เกิดการโต้ตอบอยู่เสมอกับบุคคลภายนอกในแง่มุมมองด้านความรู้สึก ที่สร้างความหมายเชิงนามธรรมผ่านบริบทของความทรงจำโดยใช้ประสบการณ์เฉพาะบุคคลเข้ามาผนวกเพื่อหาคุณค่าทางเรื่องราวเนื้อหา และความหมายให้มีความสัมพันธ์กับเค้าโครงเดิม ทำให้เกิดลักษณะปรากฏรูปเป็นเอกภาพที่ทับซ้อนกันระหว่างอดีตและปัจจุบัน และถูกหลอมรวมเข้าไว้ด้วยกันอย่างสมบูรณ์ ฉะนั้น ภาพแสดงแทนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทดแทนสิ่งที่สูญสลายไปกับกาลเวลา และถูกนำกลับมาพิจารณาเพื่อสื่อสะท้อนจินตภาพทางความทรงจำ ที่ถูกนำไปสร้างสรรค์ในรูปแบบของบทเพลง ภาพยนตร์ วรรณกรรม รวมไปถึงผลงานการสร้างสรรค์เพื่อเจตนาในการสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกผ่านสุนทรียภาพของชีวิตและเติมเต็มพื้นที่ว่างภายในจิตใจให้ดำรงอยู่ โดยศึกษาทฤษฎีด้านความทรงจำมนุษย์ ที่นำมาสู่แรงบันดาลใจในผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ รวบรวมข้อมูลจากบทความ วารสาร นิตยสาร สื่อออนไลน์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ในรูปแบบของการแสดงออกผ่านผลงานทางด้านทัศนศิลป์

คำสำคัญ : ความจำมนุษย์, ความทรงจำผกผัน, ภาพแสดงแทนความทรงจำ, บทบาทของความทรงจำ

Abstract

There is always fluctuations in human's "memory". It depends on each person's life experience that consists of different

complexities for each individual. From the study of the theoretical principles of human memory, it was found that memories come in many forms. The important factor is time and space that can be the cause for memories to be reversed or fluctuate. From the analysis of the human's subconscious mind that consists of various different things piling within, it results that memories can influence the person to constantly interact with outsiders in terms of emotions. This creates an abstract meaning through the context of memories combining with individual experiences to find the value of a story, content, and meaning that relates to the original outline. This creates a unified appearance that overlaps between the past and the present, which are completely integrated together. Therefore, the representative image is an important element to replace the things that have vanished throughout time. This was then brought into consideration to reflect the imagery of memories to illustrate in the form of songs, movies, literature, and including creative works of art with the intention of reflecting emotions and feelings through the aesthetics of life and to fill its existence within the empty space of the mind by studying the theories of human memory. This method inspired various forms of art and collected information from articles, journals, magazines, and online media to be analyzed in the form of expression through visual art.

Keyword : Human's memory, Fluctuating memory, Representative image of memories, Role of memory

บทนำ

ทุกสิ่งที่ฝังรากลึกลงภายในจิตใต้สำนึกของมนุษย์จะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล เรื่องราวชีวิตที่ทับถมไปตามกาลเวลาและสอดแทรกอยู่ในพื้นที่ความทรงจำของมนุษย์ กระบวนการของสมองจะทำงานโดยการกักเก็บข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ เมื่อสมองถูกกระตุ้นทางอารมณ์หรือความรู้สึกให้พิจารณาอย่างถี่ถ้วน กระบวนการของความทรงจำที่ถูกจัดเก็บก็จะทำงานจากการสืบค้นและหาความหมายต่อสิ่งเร้าโดยมีจินตนาการเข้ามาประกอบไว้ด้วยกันเพื่อสร้างภาพปรากฏ ซึ่งจะนำออกมาสู่การรับรู้ได้ “ด้วยเหตุนี้แต่ละความทรงจำจึงสัมพันธ์กับสถานะของบริบทที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม สถานะบริบทบางสถานะจะคล้ายกัน อาจเป็นเพราะพวกเขาใช้สถานที่หรืออารมณ์เดียวกันหรือมีปัจจัยอื่นที่เหมือนกัน” (Adam Osth, 2019) เมื่อมนุษย์กล่าวถึงความทรงจำ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร สถานที่ใด บุคคลไหนก็ตาม ความทรงจำยังสามารถเชื่อมโยงระหว่างบุคคลไปสู่ผู้คนหมู่มากได้เป็นอย่างดี

เนื้อหาในบทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอประเด็นและแนวคิดในเรื่องความทรงจำของมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดประเด็นทางศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วรรณกรรม บทเพลง ภาพยนตร์ หรือผลงานศิลปะ เป็นต้น ที่ชี้ให้เห็นว่า อิทธิพลทางด้านความทรงจำจากอดีตและปัจจุบันสามารถเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานได้ พัฒนา กิตติอาษา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความทรงจำของอดีตในงานสร้างสรรค์ ไว้ว่า การเรียกหาอดีตที่เลือนหายไปแล้วให้กลับคืนมาทั้ง ๆ ที่เราต่างก็รู้ดีว่าเป็นไปไม่ได้ อย่างไรก็ตาม เราสามารถจินตนาการเกี่ยวกับอดีต สร้างความรู้สึกร่วมเกี่ยวกับอดีต ยืนยันกับตนเอง และกล่าวอ้างอย่างมั่นใจว่า โลกสมมุติของสิ่งที่ผ่านเลยไปแล้วแต่ได้รับการจำลองขึ้นมาใหม่นั้นคือ ภาพอดีตที่แท้จริง (พัฒนา กิตติอาษา, 2546) การใช้แนวคิดเรื่องความทรงจำในมุมมองของศิลปิน บางส่วนเพียงแค่ต้องการสื่อสารและแสดงออกถึงเรื่องราวที่อยู่ภายในจิตใจมนุษย์เท่านั้น นอกจากนั้นยังมุ่งเน้นไปยังความ

หมายทางความทรงจำเพื่อสื่อสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกให้ออกมาจากจิตวิญญาณในการสร้างสรรค์

เรื่องราวความทรงจำสามารถส่งอิทธิพลในแง่มุมการสร้างสรรค์ด้วยการรื้อฟื้นและนำเสนอด้วยการประกอบสร้างขึ้นใหม่ได้อยู่บ่อยครั้ง ศิลปินหลายคนมักหยิบยกมุมมองเรื่องความทรงจำมาถ่ายทอดโดยมีจุดเชื่อมโยงกับชีวิตในช่วงเวลาปัจจุบัน ความทรงจำเสมือนสารตั้งต้นเพื่อเล่าเรื่องในเชิงสุนทรีย์จากองค์ประกอบของชีวิตเพื่อโต้ตอบกับสังคม ส่งผ่านความรู้สึก สื่ออารมณ์ และประสบการณ์ตามเจตนาของผู้สร้างสรรคไปสู่ความรู้สึกในรูปแบบความทรงจำร่วม

จากการศึกษาข้อมูล นำไปสู่แนวคิดในการวิเคราะห์ผลงานสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ศิลปินรื้อฟื้นภาพความทรงจำผ่านภูมิหลังที่สะท้อนความเป็นตัวตน สร้างความหมายใหม่ให้ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึก สื่อสะท้อนตัวตนที่เลือนบนพื้นที่ภายในอดีตมาสื่อสะท้อนมุมมองในการนำเสนอผ่านผลงานสร้างสรรค์ของศิลปิน ที่ใช้กระบวนการนำเสนอเชิงสัญลักษณ์สร้างภาพจำลองในอดีตผ่านสื่อต่าง ๆ สู่สาธารณชนเพื่อกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกสร้างจินตนาการ และได้ศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าน่าไตร่ตรองของผู้สร้างสรรค

สำหรับบทความวิชาการนี้ มุ่งเน้นเพื่อศึกษา วิเคราะห์ ความทรงจำมนุษย์ที่นำมาสู่แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานในแขนงต่าง ๆ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่มนุษย์สร้างขึ้นจากจินตนาการเพื่อรื้อฟื้นอดีตนำกลับมาพิจารณาใหม่ ถ่ายทอดเรื่องราวที่อยู่ภายในความทรงจำ แสดงออกผ่านผลงานสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนองต่อแรงบันดาลใจในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำเสนอและสื่อสารไปยังบุคคลอื่นได้ในเชิงสุนทรีย์ผ่านผลงานศิลปะได้ ตรงตามวัตถุประสงค์ โดยมีกระบวนการศึกษาที่ผู้เขียนค้นคว้าทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับความทรงจำของมนุษย์ และรวบรวมข้อมูลผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากความทรงจำ เช่น บทความวารสาร นิติสาร สื่อออนไลน์ บทเพลง วรรณกรรม ภาพยนตร์และผลงานศิลปะที่ผู้สร้างสรรคถ่ายทอดมาจากความทรงจำ และมุ่งเน้นตีความเพื่อนำเสนอในแง่

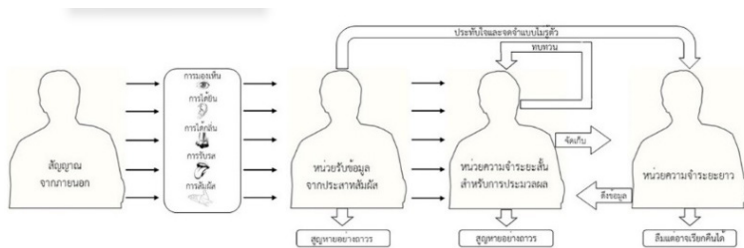
มุมมองของตนเองสู่สังคมที่มีประเด็นสำคัญโดยกล่าวอ้างถึงเรื่องราวในอดีตเป็น ที่ช่วยให้มนุษย์คิดใคร่ครวญทำความเข้าใจกับความทรงจำของตนเอง นำมาซึ่งแนวทางในการวิเคราะห์ผลงานในรูปแบบต่าง ๆ ที่ศิลปินนำเสนอเรื่องราวภาพความทรงจำที่ดูเป็นนามธรรม ย้อนกลับภาพความทรงจำให้เป็นรูปธรรม เป็นที่ประจักษ์และยังพบว่าความทรงจำของมนุษย์นั้นสร้างแรงบันดาลใจให้ศิลปินแสดงออกผลงานในรูปแบบต่าง ๆ มาทุกยุคทุกสมัยได้

เนื้อหา

ทฤษฎีด้านความจำของมนุษย์ความทรงจำเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ และยังเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตที่ทำให้มนุษย์สามารถจดจำสถานที่และบุคคล ระบบกลไกของสมองจะทำหน้าที่เก็บรักษาเรื่องราวประสบการณ์ชีวิต ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามเหตุการณ์ในรูปแบบเฉพาะของตนเอง จากการศึกษาหลักทฤษฎีในเรื่องของ “ความทรงจำ” หมายถึง การบันทึกประสบการณ์ต่าง ๆ ของเราผ่านการเรียนรู้ไม่ว่าเราจะเรียนรู้อะไรก็ตามมันจะถูกบันทึกเข้าความทรงจำของเรา ความทรงจำจะประกอบไปด้วยกระบวนการเก็บ ดึงออกมา และการใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเร้าต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น รูป เหตุการณ์ (พจ ธรรมพีร, 2565) เมื่อมนุษย์รื้อฟื้นอดีต ระบบสมองจะเข้าไปรื้อค้นความทรงจำเสมือนลิ้นชักที่ถูกดึงเข้าดึงออกเพื่อค้นหาข้อมูลต่าง ๆ และนำออกมาใช้โดยสิ่งที่ปรากฏภายในจิตจะมีความใกล้เคียงกับสถานการณ์แวดล้อมในปัจจุบัน “ซึ่งนี่คือเหตุผลที่อธิบายว่าทำไมหากเราต้องการที่จะจำอะไรได้ เราจะต้องมีการทวนซ้ำข้อมูลที่เราต้องการจะจำ” (พจ ธรรมพีร, 2565) ดังนั้น การทบทวนตัวตนจึงทำให้รับรู้และหาคำตอบได้เสมือนการฉายภาพซ้ำอีกครั้ง

แอทคินสัน และ ชิฟฟริน นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความจำของมนุษย์ว่า “ทฤษฎีของกลุ่มนักจิตวิทยานำเสนอระบบสมอง ที่เรียกว่า ทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูล เป็นที่ได้รับการยอมรับคือ โมเดลการทำงาน

ของสมองแบบคู่หน่วยความจำ นำเสนอโดย ริชาร์ด แอทคินสัน (Richard Atkinson) และ ริชาร์ด ชิฟฟริน (Richard Shiffrin)” (กวิน เชื่อมกลาง, 2556) กลุ่มนักจิตวิทยากล่าวไว้ว่า มนุษย์มีความจำ 3 ลักษณะ ประกอบด้วย ความจำจากประสาทสัมผัส ความจำระยะสั้น และความจำระยะยาว ระบบสมองว่าด้วยเรื่องการกักเก็บข้อมูลและการดึงความจำออกมาใช้งานเพื่อรู้พื้นระบบความทรงจำจะเริ่มทำงานโดยอัตโนมัติก็ต่อเมื่อสมองถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าต่าง ๆ

ภาพที่ 1 ทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูล,
แผนภูมิโดย เอกวัฒน์ ดีโต
ที่มา : (กวิน เชื่อมกลาง, 2556)

“หน่วยรับข้อมูลจากประสาทสัมผัส (Sensory Register) ทำหน้าที่รับข้อมูลจากภายนอกในรูปแบบของการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรส และการสัมผัส แล้วส่งไปยังหน่วยประมวลผล โดยหน่วยประมวลผลจะมีหน่วยความจำสองแบบ มีหน้าที่และคุณสมบัติแตกต่างกันคือหน่วยความจำระยะสั้นหรือหน่วยความจำสำหรับการประมวลผล” (กวิน เชื่อมกลาง, 2556) การใช้งานเริ่มต้นของระบบสมองในส่วนผัสสะมีความสำคัญในการเรียนรู้เป็นครั้งแรกเพื่อรับข้อมูลเบื้องต้น ตัวอย่างเช่น การได้รับฟังเสียงจากเพลงแล้วทำการจดจำท่วงทำนองและเนื้อร้องเพื่อรับรู้ทางเสียง สามารถทำความเข้าใจและตีความต่อสิ่งที่รู้สึกได้

“ประเด็นสำคัญคือ การทำความเข้าใจประสบการณ์ผัสสะหรือวิธีการรับรู้ลึกของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องมีคุณค่าและความหมายที่เหมือนกัน” (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2564) จากสิ่งที่ได้อินเหมือนกับบุคคลอื่นเสมอไป

“หน่วยความจำระยะสั้น (Short-Term/Working Memory) ในส่วนนี้จะทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลที่ได้รับจากหน่วยรับข้อมูลจากประสาทสัมผัส โดยใช้ข้อมูลจากหน่วยความจำ หน่วยที่สองในการตีความซึ่งหน่วยความจำหน่วยที่สองนี้คือ หน่วยความจำระยะยาว” (กวิน เชื่อมกลาง, 2556) ความจำระยะสั้นคือ การทำงานของระบบสมองส่วนหน้า ซึ่งทำหน้าที่การประมวลผลข้อมูลเป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ โดยข้อมูลส่วนนี้จะถูกสร้างขึ้นจากผัสสะของร่างกายมนุษย์เพื่อจดจำโดยการเก็บรักษาข้อมูลความจำไว้ในสมอง แม้ว่าความจำในส่วนนี้ถูกสลับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อต้องการใช้ งานระบบสมองจะดึงข้อมูลออกมาเพื่อวิเคราะห์และใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต เช่น การจดจำเส้นทางของถนนในที่ที่ไม่เคยพบมาก่อน แต่หากได้กลับไปอยู่ ณ จุดเดิมอีกครั้ง แม้สภาพแวดล้อมรอบข้างจะเปลี่ยนไป แต่การจดจำในระบบสมองจะยังสามารถรู้เส้นทางเพื่อนำข้อมูลออกมาใช้งานได้โดยอัตโนมัติ เมื่อถูกเรียกใช้งานในครั้งต่อไป การทบทวนความจำระยะสั้นจะเกิดเป็นความจำระยะยาวฝังลึกลงไปในสมองทันที

“หน่วยความจำระยะยาว (Long-Term Memory) จะมีหน้าที่เก็บข้อมูลที่ระบบสมองได้ทำการพิจารณาแล้วว่าเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญควรค่าแก่การจดจำเพื่อนำมาใช้ในอนาคต” (กวิน เชื่อมกลาง, 2556) กล่าวคือ ระบบความจำของมนุษย์เริ่มจากผัสสะ ซึ่งจะนำไปสู่ความจำระยะสั้นเพื่อถูกใช้งานและกักเก็บข้อมูลให้เป็นความจำระยะยาว ทฤษฎีของนักจิตวิทยา ชิกมุนด์ ฟรอยด์ กล่าวถึงความทรงจำระยะยาวว่า มีทั้งแบบจิตไร้สำนึกและแบบจิตก่อนสำนึก โดยข้อมูลที่อยู่ชั้นนี้ขึ้นอยู่กับรับรู้ของบุคคลผู้หนึ่ง แต่สามารถถูกเรียกและนำมาใช้ได้เมื่อจำเป็น และในขณะที่ข้อมูลบางอย่างอาจจะลึกได้ง่ายแต่ข้อมูลบางอย่างก็เข้าถึงได้ยากเช่นกัน (พอล ไคลน์แมน, 2565) รวมถึงประเด็นร่วมของเรื่องราวและ

ประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคลอีกด้วย ซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอมให้แต่ละคนมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับเรื่องราวหรือข้อมูลที่พบเจอมาในช่วงวัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ สถานที่ บุคคลรอบข้าง หรือช่วงเวลา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สร้างให้เกิดประเด็นต่าง ๆ ทางเนื้อหา และมีความหมายอยู่ภายใต้จิตใจของแต่ละบุคคล และถูกเปลี่ยนแปลงเป็นความทรงจำ ซึ่งทำให้มนุษย์มีจิตวิญญาณในความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดความรู้สึกโหยหาช่วงอดีตที่ผ่านมา ความทรงจำจะทำการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันเข้าไว้ด้วยกัน ถึงแม้ทุกอย่างจะเลือนลางไปมากเพียงใดก็ตาม

ความผกผันในความทรงจำในมนุษย์

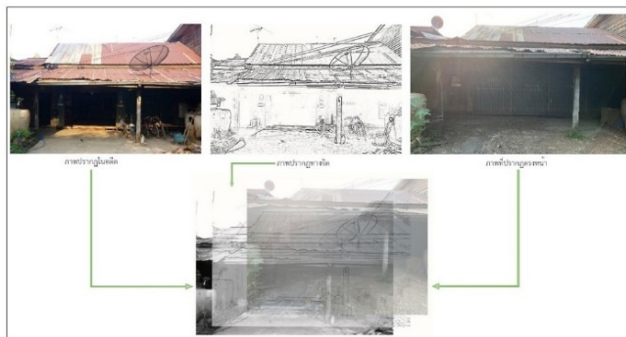
ความผกผันในความทรงจำของมนุษย์เกิดจากการลืม กล่าวคือ ความทรงจำอาจหายไปหรือเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา เมื่อเวลาผ่านไปความทรงจำของมนุษย์จะยากต่อการจดจำ ผลที่เกิดขึ้นกับความจำในสมองที่เป็นตัวแทนทางระบบประสาทของความทรงจำ ถ้ามนุษย์ไม่ได้พิจารณาใช้งานเป็นระยะเวลานาน อาจทำให้ความทรงจำหายไปทั้งหมด และสามารถเบาบางไปจนถึงจุดที่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลในความทรงจำได้อีกต่อไป แจ็ก อัดัมส์ (Jack A. Adams) อาจารย์ภาควิชาจิตวิทยา กล่าวว่า “ทฤษฎีการสลายตัว (Decay Theory) การลืมนเกิดขึ้นเพราะการละเลยในการทบทวน หรือไม่นำสิ่งที่จะจำออกมาใช้เป็นประจำ การละเลยจะทำให้ความจำค่อย ๆ สลายตัวไปเองในที่สุด การสลายตัวนี้น่าจะเป็นจริงในความจำระยะสั้นหากไม่ได้จดจำหรือสนใจเพียงชั่วครู่สิ่งนั้นจะหายไปจากความทรงจำทันที” (ราตรี พุทธทอง, 2543)

แจ็ก อัดัมส์ (Jack A. Adams) ยังกล่าวถึงอีกหนึ่งแนวคิดคือ “ทฤษฎีการรบกวน (Interference Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการลืมนที่ถูกยอมรับกันในปัจจุบันอีกทฤษฎีหนึ่ง ทฤษฎีนี้ขัดแย้งกับทฤษฎีการสลายตัว โดยกล่าวว่าเวลาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้เกิดการลืมนได้ แต่สิ่งที่เกิดในช่วงเวลาดังกล่าวจะเป็นสิ่งรบกวนสิ่งอื่น ๆ ในการจำ การรบกวนนี้ แยกออกเป็น 2 แบบ คือ การตาม

รบกวน (Proactive Interference) หรือการตามรบกวนตามเวลาหมายถึง สิ่งเก่า ๆ ที่เคยประสบมาแล้วจำได้อยู่มารบกวนสิ่งที่จะจำใหม่ทำให้จำสิ่งใหม่ไม่ค่อยได้ อีกแบบของการรบกวน คือ การย้อนรบกวน (Retroactive Interference) หรือการรบกวนย้อนเวลา หมายถึงการพยายามจำสิ่งใหม่ทำให้ลืม สิ่งเก่าที่จำได้มาก่อน” (ราตรี พุทธิทอง, 2543) เพราะฉะนั้นความทรงจำมนุษย์จึงมีลักษณะเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งชุดข้อมูลที่ปรากฏในแต่ละบุคคลจะมีความหลากหลาย ทั้งความทรงจำเก่าและความทรงจำใหม่ ภาพที่ปรากฏตรงหน้าจะเกิดการทับซ้อนกันระหว่างช่วงเวลาในอดีตและช่วงเวลาในปัจจุบันหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับว่าความผิดเพี้ยนจากเดิมจะมีมากน้อยเพียงไร ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในชีวิตของแต่ละบุคคล ยิ่งบุคคลนั้นถอยห่างออกมาจากสิ่งนั้นมากเพียงไร เวลาที่จะเป็นสิ่งที่กำหนดให้ความทรงจำเลือนลางเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ถึงแม้จะก็ยังสามารถจดจำรับรู้ถึงสิ่งเหล่านั้นได้อยู่เสมอ แต่ก็อาจเบาบางและเลือนลางจนไม่มีความชัดเจน

ความผกผันของ “พื้นที่” และ “เวลา” 2 ส่วนนี้เป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถทำให้ตนเองสามารถลืมเรื่องราว สิ่งของ สถานที่ หรือบุคคลในอดีตได้ ความทรงจำต่างจากการจดบันทึก ที่สามารถเปิดอ่านโดยชุดข้อมูลในการเขียนยังคงสภาพอยู่เหมือนเดิม ซึ่งต่างจากความทรงจำของมนุษย์ที่แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาจากผัสสะของมนุษย์ที่มีการรับข้อมูลอยู่ทุกช่วงเวลา กระบวนการทำงานของความทรงจำจะถูกทับถมกับชุดข้อมูลเก่า และอาจทำให้ชุดข้อมูลความจำมีความผิดพลาดไปจากเดิมบ้างไม่มากนักน้อย เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ ได้เรียบเรียงความหมายของคำว่า “การแปรเปลี่ยน” ในทางปรัชญาไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ศักยภาพกลายเป็นภาวะจริง ตามแอริสทาเติลมักเรียกว่า “การเคลื่อนที่” เนื่องจากการเคลื่อนที่เป็นกรณีตัวอย่างอันเด่นชัดของการแปรสภาพเพราะสิ่งนั้น “เคลื่อนที่” จากภาวะแฝง/ศักยภาพระดับที่ต่ำกว่าสู่ภาวะจริงระดับที่สูงกว่า การกลายเป็นภาวะจริงบรรลุได้ก็ต่อเมื่อปัจจัยซึ่งเป็นการกระทำของตัวเองเท่านั้น การกระทำในความหมายนี้คือการกระทำก่อนศักยภาพจะมีใช้แคในธรรมชาติเท่านั้น หากยัง

รวมถึงในกาลด้วย อาทิ จากเด็กเป็นผู้ใหญ่ จากคนหนุ่มสาวเป็นคนชรา” (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2557)

ภาพที่ 2 ลักษณะความทรงจำทับซ้อนจากภาพในอดีต และปัจจุบันทำให้อาจมีความความผกผัน
ที่มา : (เอกวัฒน์ ดีโต, 2567)

กล่าวคือ ลักษณะการทับซ้อนของบ้านในสภาวะอดีตและปัจจุบันอาจมีการผันกลับไปกลับมา ความทรงจำของมนุษย์สามารถซ้อนรันทรงกายอยู่ภายในจิตได้สำนึกของทุกคน การปรากฏรูปร่างหรือรูปทรงในความทรงจำ กล่าวได้ว่าเมื่อมนุษย์ถูกกระตุ้นจากสิ่งต่าง ๆ เวลาและพื้นที่จะเชื่อมโยงแต่ละบุคคลให้แตกต่างกันออกไป ถึงแม้ลักษณะของกายภาพความทรงจำมนุษย์จะมีความผกผันมากเพียงไร แต่ก็สามารถรื้อฟื้นให้ผันกลับคืนมาอยู่ภายใต้จิตใจได้ โดยการสร้างภาพแทนความทรงจำขึ้นเพื่อทดแทนสิ่งที่สูญสิ้นไปแล้วในอดีตให้หวนคืนกลับมาในรูปแบบการเรียกกลับทางความรู้สึกไม่ว่าสิ่งนั้นจะสูญสลายไปมากเพียงใดก็ตาม

ภาพแสดงแทนความทรงจำเพื่อเติมเต็มลงบนพื้นที่ภายในจิตใจ

“ภาพแทน (representation)¹ หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง (อาจเป็น คน สัตว์ สิ่งของ หรือสภาวะก็ได้) เช่น พระพุทธรูป เป็น representation ของพระพุทธเจ้าหรือสภาวะธรรมของพระพุทธเจ้า อาจมีรูปลักษณ์คล้ายหรือไม่คล้ายสิ่งที่มันเป็นตัวแทนก็ได้ เช่น การที่เราต่างก็รู้กันดีว่า พระพุทธรูปไม่ใช่รูปเหมือนของพระพุทธเจ้า”

“นอกจากนี้ หนังสือ The Interpretation of Dreams ของ ซิกมุนด์ ฟรอยด์ ผู้เป็นบิดาแห่งศาสตร์จิตวิเคราะห์ (psychoanalysis) ซึ่งได้รับการตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1899 ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แนวคิดเรื่อง จิตใต้สำนึกแพร่หลายไปในหมู่ศิลปิน และกลายเป็นเส้นทางใหม่ให้ศิลปินหยิบจับมาสำแดงประสบการณ์แบบของตนผ่านงานศิลปะ” เถกิง พัฒโนภาส (2561) กล่าวว่า ก้อนมวลของความทรงจำจะสามารถปรากฏขึ้นเพื่อสื่อสารได้นั้นจำเป็นต้องมีมากพอ จึงจะปรากฏรูปต่อสิ่งที่เข้ามกระทบต่อจิตใจของบุคคลนั้น ถ้ายังมีส่วนร่วมหรือสัมผัสกับสิ่งที่มีความคล้ายคลึงเหมือนกับอดีต เช่น วัตถุสิ่งของ พื้นที่ สถานที่ หรือรสชาติอาหาร จะเกิดการตั้งคำถามในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ทันที และเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเมื่อมนุษย์โหยหาอดีตสิ่ง ที่จะเกิดขึ้นภายในจิตใจคือเค้าลางของโครงสร้างในอดีตที่สามารถเชื่อมโยงให้ปรากฏภาพแสดงแทนขึ้นมาได้ภายใต้จิตใจ

“สุชาติ เถาทอง” กล่าวถึง “รูปสมมติฐานจากจิต” ไว้ว่า “รูปที่เกิดจากการคาดคะเนทางจิต ที่คาดว่าเป็นเช่นนั้น ซึ่งแสดงอาการของรูปนัยอันเป็นแก่นสารภายในนั้น เกิดขึ้นจาก “ความฝันเพื่อชิงจินตนาการ” ส่องนำความนึกเห็น

¹การที่แปล representation ว่า ภาพแทน เป็นการแปลจำเพาะสำหรับศิลปะ เพราะอันที่จริง representation มีความหมายกว้างและหลากหลายกว่าการเป็นภาพ เป็นแนวทางใหม่ในการสร้างภาพแทนความจริง (representation of reality) ที่ริเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1907-1908 โดย ปिकासโซ และ บราค โดยการผนวกเอาภาพของสิ่งเดียวกัน (ส่วนมาเป็นภาพคน หรือวัตถุ/หุ่นนิ่ง) จากหลายมุมมองเข้ามาไว้ในภาพเดียวกัน(เถกิง พัฒโนภาส, 2561)

ภาพให้มีความเป็นไปได้อย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายอย่างไปพร้อมกัน โดยเฉพาะส่องนำรูปเบาะแสนำร่องใหม่ ๆ ให้นำทางจิตได้รู้ทัน และรู้ถึงการคาดการณ์ความคิดว่ารูปสมมติ หรือจินตภาพสมมติ เป็นเช่นนั้นเช่นนี้” (สุชาติ เกาทอง, 2565)

ความสมบูรณ์ที่ฝังลึกภายในจิตใจ ถึงแม้จะแตกหักหรือสูญสลายหายไป แต่เค้าโครงเดิมยังคงสถิตอยู่ในตัวบุคคล และพร้อมที่จะแสดงตัวออกมาเพื่อดำรงอยู่ในความรู้สึกโดยถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์จากเนื้อหาความทรงจำส่วนบุคคลผ่านภาพแสดงแทนในรูปแบบการสร้างสรรค์ “การเติมเต็มพื้นที่ในส่วนที่ยังว่างอยู่” (Fill-space Installation) ในทางศิลปะนั่นคือ การเติมเต็มพื้นที่ของจิตใต้สำนึกใส่เนื้อหาหรือสาระลงไปเท่านั้น แต่เป็นการเติมเต็มลงบนพื้นที่ภายในจิตใจให้เกิดรูปรากฏเพื่อให้วนรำลึกถึงสิ่งที่ยังคงเข้มข้นอยู่ในตัวบุคคลหรือสถานที่ เป็นต้น

บทบาทของความทรงจำเพื่อสะท้อนในการสร้างสรรค์

เรื่องราวความทรงจำสามารถส่งอิทธิพลในแง่มุมการสร้างสรรค์ด้วยการร้อยพันและนำเสนอด้วยการประกอบสร้างขึ้นใหม่ได้อยู่บ่อยครั้ง ศิลปินหลายคนมักหยิบยกมุมมองเรื่องความทรงจำมาถ่ายทอดโดยมีจุดเชื่อมโยงกับชีวิตในช่วงเวลาปัจจุบัน ความทรงจำเสมือนสารตั้งต้นเพื่อเล่าเรื่องในเชิงสุนทรียะจากองค์ประกอบของชีวิตเพื่อโต้ตอบกับสังคม ส่งผ่านความรู้สึก สื่ออารมณ์ และประสบการณ์ตามเจตนาของผู้สร้างสรรคไปสู่ความรู้สึกในรูปแบบความทรงจำร่วม

บทบาทของความทรงจำในบทเพลง

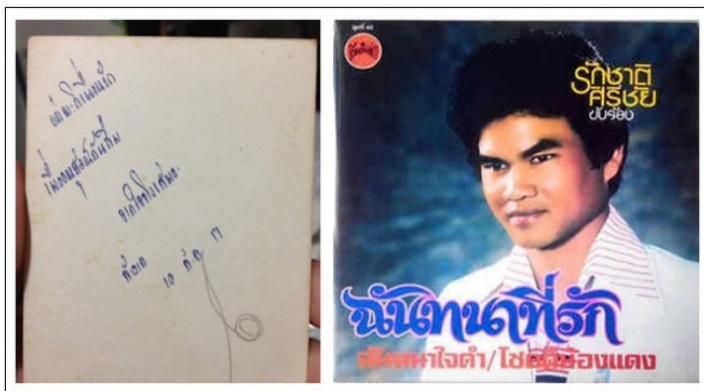
บทบาทความทรงจำปรากฏอย่างหลากหลายในบทเพลงไทยสมัยอดีตที่เชื่อมโยงมาถึงยุคปัจจุบัน บทเพลงที่มีเนื้อหาทางสังคมยังสอดคล้องกับเรื่องราวของชีวิตในบริบทต่าง ๆ เนื้อเพลงของบางบทเพลงยังคงอาศัยความทรงจำเพื่อเล่าเรื่อง ตัวอย่างเช่น เพลง “ฉันทนาที่รัก” เพลง “ข้างหลังภาพ” หรือเพลงสมัยใหม่อย่างเพลง “ภาพถ่าย” เนื้อร้องในบทเพลงเขียนไว้ว่า

เพลงภาพถ่าย ขับร้องโดย บิ๊กสุรินทร์ ตัวอย่างเพลงยุคปัจจุบันแต่งขึ้น

ในปี พ.ศ. 2566 มีคำร้อง ทำนองว่า “มองไปเห็นภาพถ่าย ฉากสุดท้ายถ่ายคู่กันฉันมัน มีแต่จะร้องไห้”

เพลงข้างหลังภาพ ขับร้องโดย หนู มิเตอร์ ตัวอย่างเพลงยุคกลางแต่งขึ้นในปี พ.ศ. 2537 มีเนื้อร้อง ทำนองว่า “มองภาพถ่ายแล้วใจคิดถึง ฝึกรำพึงคิดถึงแต่เธอ”

เพลงฉันทนาที่รัก ขับร้องโดย รักชาติ ศิริชัย ตัวอย่างเพลงยุคเก่าแต่งขึ้นในปี พ.ศ. 2519 มีคำร้อง ทำนองว่า “ภาพถ่ายลายเซ็น ผมส่งให้เป็นของขวัญปีใหม่ หากคุณเกลียดชัง เมื่ออ่านด้านหลังแล้วโยนทิ้งได้”

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายที่มีข้อความเขียนไว้ด้านหลัง และ หน้าปกอัลบั้มเพลง ฉันทนาที่รัก ของรักชาติ ศิริชัย

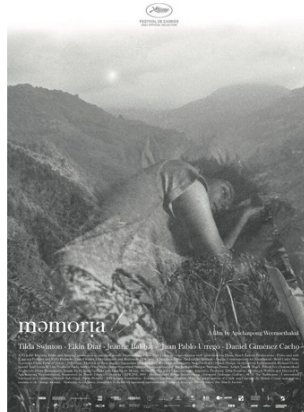
ที่มา : (สมาชิกหมายเลข 1516903, 2558. คมชัดลึก, 2564)

บทเพลงในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมักเลือกภาพถ่ายมาเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงคุณค่าเพื่อมองย้อนอดีต กล่าวคือ “ภาพถ่าย” คือการเล่าเรื่อง

ผ่านการเดินทางของความทรงจำในอดีตให้ยังคงรูปเดิม ภาพถ่ายยังเป็นสัญลักษณ์แทนใจที่ถูกนำมาใช้ตลอดเวลาเพื่อสื่อสารทางด้านอารมณ์ในวิถีชีวิตและการเล่าเรื่องถึงตัวบุคคลให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ได้ว่า บทเพลงในอดีตกับปัจจุบันนั้นยังคงรับใช้สังคมเพื่อสร้างสุนทรียะและการย้อนอดีตให้กับผู้ฟังด้วย

บทบาทของความทรงจำในภาพยนตร์

ความทรงจำมีบทบาทสำคัญในภาพยนตร์หลายเรื่อง การหยิบยกประเด็นความทรงจำเกิดขึ้นในหลายบริบทของการดำเนินเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงเนื้อหาสาระสำคัญระหว่างเรื่องอดีตกับปัจจุบัน ตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “เมมโมเรีย” ของ อภิชาติพงศ์ วีระเศรษฐกุล ผู้กับภาพยนตร์เรื่องยาวและเรื่องสั้นที่มีชื่อเสียงในระดับชาติและนานาชาติ ภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียงเช่น “สุดเสนหา” “สัตว์ประหลาด!” “ลุงบุญมีระลึกชาติ” และ “Memoria” เป็นต้น “Memoria” ผลงานภาพยนตร์ล่าสุดของอภิชาติพงศ์ เป็นเรื่องราวของหญิงสาวชาวสก็อตคนหนึ่ง ที่ต้องเผชิญกับอาการทางประสาทสัมผัสอันลึกลับ เธอรู้สึกได้ยินเสียงดังก้อง แต่ไม่ใช่เสียงระเบิดจากภายนอก หากแต่อยู่ในหัวของ “เจสสิก้า” เพียงคนเดียว เสียงนั้นดังรบกวนจนเธอนอนไม่หลับ เธอจึงตัดสินใจเดินทางผ่านทัศนียภาพอันงดงามของโคลัมเบียเพื่อค้นหาว่า เสียงที่ดังก้องในหัวเธอมีต้นตอมาจากอะไรกันแน่ขณะที่เจสสิก้าออกเดินทางตามหาเสียงเหล่านั้น ความทรงจำในอดีตก็เชื่อมโยงเจสสิก้าเข้ากับทุกสิ่งรอบตัวเธอ

ภาพที่ 4 โปสเตอร์ภาพยนตร์ เรื่องเมมโมเรีย

ผู้กำกับอภิชิตพงศ์ วีระเศรษฐกุล

ที่มา : (Khaosod Online, 2564)

เมมโมเรีย (Memoria) แปลว่า “ความทรงจำ” การตีความของคำว่า “Memoria” ในแต่ละบุคคลจะต่างกันออกไปในหลายแง่มุม อภิชิตพงศ์จัดวางองค์ประกอบของภาพยนตร์ไว้อย่างลงตัว เล่าอย่างเจาะจงผ่านเสียงสะท้อนบริบทโดยรอบผ่านบรรยากาศฟ้าฝน ทำให้ผู้ชมสามารถสัมผัสถึงความเปี่ยมขึ้นเสมือนอยู่ภายในพื้นที่จริง ความฝันที่เกิดขึ้นจากความทรงจำเป็นสิ่งที่ผู้ชมได้สัมผัส ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ความทรงจำของมนุษย์เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ศิลปะได้

บทบาทของความทรงจำในวรรณกรรม

ภาษาของวรรณกรรมแสดงให้เห็นการใช้ภาษาแบบเรื่องเล่า ความทรงจำมีบทบาทในวรรณกรรมมากมายหลายเรื่อง เช่น “กงเบรย์โลกใบแรกของมาร์เซลล์” (À la recherche du temps perdu) พรุสต์กล่าวถึง “เมืองกงเบรย์” ไว้ว่า “เมื่อมอง

จากระยะไกลในรัศมีนับสิบกิโลเมตรโดยรอบ หรือมองจากรถไฟจะเห็นเป็นเพียงโบสถ์หลังหนึ่งซึ่งสรุปรวยยอดเมืองแห่งนี้ ถนนทั้งหลายในเมืองมักใช้ชื่ออันชрімหลังของนักบุญต่าง ๆ เป็นต้นว่า ถนนแซ็งต์อีแลร์ ถนนแซ็งต์อิลเดอการ์ต ถนนแซ็งต์มากส์ซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านคุณปู่ปาเลโอนี ถนนใน กงเบรย์เหล่านี้ดำรงอยู่ในเสี้ยวความทรงจำของข้าพเจ้าซึ่งย้อนกลับไปไกล² แต่งแต้มไว้ด้วยสีสันนานาอันแตกต่างจากบรรดาสีที่ระบายโลกปัจจุบัน ทำให้ถนนเหล่านี้รวมทั้งตัวโบสถ์ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่ตรงจัตุรัสของเมืองเป็นเหมือนภาพฝันอันเลื่อนรางยิ่งเสียกว่าแสงสว่างที่สาดส่องจากโคมิเซซ ด้วยซ้ำไป³ (มาร์แซ็ล พุรสต์, 2554) พุรสต์ได้เล่าเรื่องถึงประสบการณ์ในการเดินทางเข้าเมืองกงเบรย์เป็นครั้งแรก และยังสามารถจดจำชื่อถนนภายในเมืองได้ทั้งหมด และย้อนกลับไปกล่าวถึงสถาปัตยกรรมที่อยู่ภายในความทรงจำอีกครั้ง ถึงแม้ว่าพุรสต์จะสามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่การรับรู้ทางความรู้สึกในห้วงอารมณ์ก็เป็นอดีตไปแล้ว ดังนั้นพุรสต์จึงย้อนความทรงจำของเมืองกงเบรย์ในบทวรรณกรรมว่า

“หลังจากที่อดีตได้ฟื้นขึ้นมาแล้ว ผู้เล่าเรื่องจะพาเราไปสำรวจโลกใบเล็ก ๆ ของเมืองกงเบรย์ เมืองชนบทอันมีโบสถ์สูงสง่า ล้อมไว้ด้วยบ้านอย่างหนาแน่นเหมือนสาวเลี้ยงแกะ ที่เด่นเป็นประธานท่ามกลางฝูงสัตว์ แลเห็นหลังอันปุกปุยสีเทาของบ้านเรือนเหล่านั้นรอบหอดสูงทะมึนท่ามกลางทุ่งกว้างและแรงลม” (มาร์แซ็ล พุรสต์, 2554)

พุรสต์ย้อนความทรงจำจากประสบการณ์ในการเดินทางเข้าเมืองกงเบรย์ผ่านภาษาทางวรรณกรรมไว้อย่างน่าสนใจ เขาสามารถหาจุดเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และทำให้ผู้อ่านจินตนาการถึงเรื่องราวที่เขาได้พรรณนาถึง

²เรื่องราวที่นำเสนอในบทนี้เกิดขึ้นเมื่อครั้งผู้เล่าเรื่องยังเป็นเด็กชายวัยรุ่น

³ก่อนหน้านี้ ผู้เล่าเรื่องได้บรรยายถึงโคมิเซซ อันได้แก่โคมิไฟที่อยู่ในห้องนอนของเขาโดยได้กล่าวว่าแสงที่ส่องลอดผ่านออกมาจากโคมิไฟนี้ เมื่อสาดส่องอยู่บนผนังห้องทำให้ดูราวกับเป็นภาพตำนานที่วาดไว้บนกระจกสีของโบสถ์

สถานที่สำคัญของเมืองคือโบสถ์ที่สูงเด่นเป็นสง่าและล้อมรอบด้วยอาคารเก่ามากมายภายในเมือง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบกายถูกถ่ายทอดเป็นภาษาทางวรรณกรรมอย่างประณีต พรุสส์สร้างสรรค์บทพรรณนาจากประสบการณ์เพื่อเป็นชุดเชื่อมโยงภาพให้ปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน “โดยจิตวางให้ผู้เล่าเรื่องนำเอาสิ่งที่ตัวละครเอก (ผู้เล่าเรื่องเองในอดีต) ได้เคยพบเห็นมาขยายความด้วยมุมมองและจิตสำนึกแบบผู้ใหญ่ อาจกล่าวได้ว่าบทพรรณนาเหล่านี้คือแก่นสารที่แท้จริงของ การค้นหาวินเวลา ที่สูญหาย” (มาร์แชลล์ พรุสส์, 2554)

บทบาทของความทรงจำในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

บทบาทของความทรงจำในการสร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านตุ๊กตานาโกโระ อายาโนะ ทสึคิมิ ไม่ใช่ศิลปิน แต่การสร้างตุ๊กตาผ้าของอายาโนะมีจุดประสงค์เพียงแค่ความรู้สึกโหยหาถึงผู้คนที่เคยอาศัยอยู่ภายในพื้นที่แห่งนี้เท่านั้น เขาจึงสร้างภาพแสดงแทนของแต่ละบุคคลที่อยู่ภายใต้ความทรงจำเข้ามาเพื่อเติมเต็มจิตใจเพียงเท่านั้น แต่เป็นการเรียกกลับในเชิงสมมติโดยให้ตุ๊กตาผ้าเป็นตัวแทนของบุคคลแบบความทรงจำร่วม

“อายาโนะ ทสึคิมิ (Ayano Tsukimi) ผู้สร้างหมู่บ้านตุ๊กตาในหุบเขาอิยะ (Nagoro) ตั้งอยู่ในหุบเขาจังหวัดโทะกุชิมะ บนเกาะชิโกกุ ในประเทศญี่ปุ่น เดิมทีหมู่บ้านแห่งนี้มีประชากรมากถึง 300 คน เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปทำให้ผู้คนต้องเข้าเมืองไปหางานทำบางส่วนก็อพยพย้ายไปอยู่ถาวรและบางส่วนก็ได้เสียชีวิตไป หมู่บ้านแห่งนี้จึงหลงเหลือผู้คนเพียง 35 คน แต่แรกตุ๊กตาได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสำหรับเล่นเท่านั้น เพียงแต่หุ่นไล่กาที่อายาโนะสร้างขึ้นกลับมีหน้าตาคล้ายกับคุณพ่อที่เสียชีวิตไป หลังจากนั้นมาอายาโนะได้สร้างตุ๊กตาผ้าในหลากหลายอิริยาบถ และหลากหลายช่วงอายุกระจายไปอยู่ในที่ต่าง ๆ เสมือนกับเป็นตัวแทนให้แก่ผู้คนที่เคยใช้ชีวิตอยู่ในอดีต และปัจจุบันมีตุ๊กตาอยู่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ อายาโนะกล่าวว่าตุ๊กตาพวกนี้มีอายุเพียงแค่ 3 ปีดังนั้นจึงเย็บต่อไปหรือหากวันใดวันหนึ่งหมู่บ้านร้างลงไปจริง ๆ สิ่งที่เหลืออยู่คงจะเป็นซากตุ๊กตาที่เสื่อมสลายไป

ตามกาลเวลา” (สำรวจโลก, 2018)

ภาพที่ 5 หมู่บ้านตุ๊กตานาโกโระ ตั้งอยู่ในหุบเขาอิเยะ จังหวัดโทกะกุชิมะบนเกาะ
ชิโกกุ ในประเทศญี่ปุ่น
ที่มา : (Rayron: เร่ร่อน, 2016)

ประเด็นการสร้างสิ่งสมมติของ อายาโนะ ทสึคิมิ คือเจตนาในการเรียก
กลุ่มคนที่อยู่ภายในความทรงจำของเขาให้กลับคืนมาเพียงเท่านั้น อายาโนะให้
ความสำคัญกับการสร้างตุ๊กตาผ้าจากเค้าโครงเดิมของบุคคลที่เคยอยู่อาศัย
ภายในหมู่บ้านนาโกโระ ซึ่งอายาโนะสร้างขึ้นมาจากความรู้สึกโหยหาเพื่อทดแทน
สิ่งที่อยู่ภายในจิตใจเขาให้ดูราวกับว่า ผู้คนในสถานที่แห่งนี้ยังคงอยู่ ดังนั้น การ
จำลองจึงเป็นสาระสำคัญในการแสดงออกถึงคุณค่าอันบริสุทธิ์ ถึงแม้ตุ๊กตาผ้า
อาจดูไร้ความรู้สึก แต่ก็แฝงไปด้วยความผูกพันของอายาโนะกับผู้คนเป็นอย่างมาก
เหมือนกับการได้พบปะพูดคุยกับผู้คนในอดีตอีกครั้ง

สรุป

ความจำของมนุษย์ตามหลักทฤษฎีมีหลายระดับความสำคัญ ที่สามารถใช้ได้สละเพื่อรับข้อมูลในความจำแบบระยะสั้นและความจำแบบระยะยาวจากการศึกษาความจำของมนุษย์ เมื่อการสัมผัสถูกเลือกให้กักเก็บความจำในแต่ละบุคคลเรื่องราวประสบการณ์ของชีวิตที่บันทึกจนกลายเป็นชั้นข้อมูลในความทรงจำ การเรียกเพื่อนำกลับมาใช้งานในรูปแบบของการทบทวน ชั้นข้อมูลของความทรงจำมนุษย์อาจเกิดการผกผันและถูกผกผันกลับด้วยตัวแปรสำคัญคือ พื้นที่และเวลา หากมนุษย์ต้องการแทนที่ในเนื้อหาหรือสาระสำคัญเพื่อต้องการย้อนกลับของเรื่องราวในอดีต หนทางหนึ่งในการเรียกกลับความทรงจำคือการสร้างรูปให้ปรากฏโดยใช้จิตใจเพื่อสร้างภาพแสดงแทนซึ่งแยกเป็น 4 ประเด็นได้ ดังนี้

1. การศึกษาเรื่องราวความทรงจำที่มีเนื้อหาอยู่ภายในบทเพลงเพื่อสร้างสุนทรียะให้กับผู้ฟัง
2. การนำเสนอภาพยนตร์โดยใช้ประสบการณ์เฉพาะบุคคลเข้ามาผนวกกับช่วงเวลาปัจจุบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินเรื่องโต้ตอบกับความทรงจำ
3. การรับรู้ทางความรู้สึกในห้วงอารมณ์ผ่านภาษาทางด้านวรรณกรรมเพื่อปะติดปะต่อเรื่องราวในความทรงจำก็บอดีต
4. การสร้างสรรค์ผลงานเพื่อเจตนาในการสร้างภาพแสดงแทนของแต่ละบุคคลที่อยู่ภายใต้จิตสำนึกเพื่อเติมเต็มพื้นที่ภายในจิตใจ

ความทรงจำเป็นสารตั้งต้นที่สำคัญในการสร้างสรรค์ศิลปะ การใช้ภาพแสดงแทนสร้างให้เกิดรูปปรากฏเพื่อนำเข้ามาผนวกกับเรื่องราว เนื้อหา และสาระโดยให้มีความสัมพันธ์กับเค้าโครงเดิม เป็นการผนวกเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์ด้วยการเติมเต็มพื้นที่ของจิตใจในเชิงจิตวิญญาณเพื่อทดแทนสิ่งที่สูญสลายจางหายไปตามกาลเวลา การนำกลับมาพิจารณาเพื่อสะท้อนจินตภาพทางความทรงจำผ่านสุนทรีศาสตร์ที่นำมาประยุกต์ใช้ในแขนงต่าง ๆ เป็นการโต้ตอบกับสังคมผ่านบริบทของผู้สร้างสรรค์ให้สามารถสื่อสารอารมณ์และความรู้สึกในสังคมได้

อย่างมีคุณค่า

การอภิปรายผลจากการวิเคราะห์ผลงานด้านทัศนศิลป์ ในรูปแบบของ บทเพลง ภาพยนตร์และวรรณกรรม ที่ได้รับอิทธิพลมาจากความทรงจำ เห็นได้ว่าการผันกลับเป็นส่วนสำคัญในตั้งคำถามถึงการสร้างภาพจินตนาการให้เกิดภาพแสดงแทน การนำเสนอผลงานศิลปะเมื่อถูกสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกของกายภาพรอบตัว แม้กระทั่งการมองเห็นถึงลักษณะโครงสร้าง วัตถุ สิ่งของ ที่ความคล้ายคลึงกันกับในอดีตก็ทำให้หวนระลึกถึงภาพความทรงจำซึ่งเป็นการรับรู้ที่ลึกลงไปอีกระดับ การสร้างสรรค์เพื่อหาจุดเริ่มต้นเป็นการทบทวนกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะ ด้วยประเด็นที่เกี่ยวภาพความทรงจำ และหาสิ่งทดแทนภายในจิตใจเพื่อเติมเต็มถึงสิ่งที่ขาดหายไปตามช่วงเวลาและประการณ์ที่ผ่านมา การสร้างภาพแทนจึงเป็นการตอบคำถามเบื้องต้น อันเป็นที่มาของผลงานในรูปแบบต่าง ๆ และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวภาพความทรงจำไปสู่ปัจเจกกร่วมได้เป็นอย่างดี บทความชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของภูมิหลังแต่ละบุคคลที่สามารถเข้ามามีเอกภาพร่วมกัน ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในแขนงต่าง ๆ เมื่อมนุษย์มีความต้องการทางความรู้สึกโหยหาวิไลหามีมากขึ้น ภาพแสดงแทนจึงปรากฏทำหน้าที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ตามกระบวนการทางทัศนศิลป์

สำหรับข้อเสนอแนะ แม้ว่าบทความมีเนื้อหาสาระที่แสดงออกถึงความรู้สึกโหยหาอดีตจากความทรงจำ ที่มีความเป็นส่วนตัวของผู้สร้างสรรค์มากก็ตาม แต่การนำเสนอผลงานในรูปแบบต่าง ๆ และเทคนิคการสร้างสรรค์ที่แตกต่างกันออกไป ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสารเนื้อหาและเรื่องราวเกี่ยวกับการโหยหาอดีตในความทรงจำรูปแบบอื่น ๆ ได้ นอกจากนั้น ผลจากการวิเคราะห์การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก ที่เสมือนการถ่มน้ำของชั้นข้อมูลทำให้สามารถสรุปได้ว่า การนำเสนอผลงานทางด้านทัศนศิลป์ในแขนงอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการโหยหาอดีตในความทรงจำในลักษณะนี้ สามารถกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนส่วนรวมให้โหยหาอดีตในความทรงจำได้เช่นกัน

บรรณานุกรม

- กวิน เชื้อมงคล. (พฤษภาคม 2556). ระบบการทำงานของสมองกับการเรียนการสอนวิชาฟิสิกส์ (ตอนที่ 2). *นิตยสาร สสวท สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, (42)182, 3-4.
- คมชัดลึก. (2564). โควิดทำพิษ ลูกทุ่งชื่อดังดับเพลง “ฉันทนาที่รัก” หันมาขายลาบก้อย. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2566, จาก https://www.komchadluek.net/entertainment/498252#google_vignette
- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, ผู้เรียบเรียง. (2557). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา English-Thai Dictionary of Philosophy (Ancient-Medieval-Modern)*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ชุติมา โสตามรรค. (2564). การจำแนกประเภทศิลปะจัดวางในไทยโดยทฤษฎีของมาร์ค โรเซนทอล. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 13(1), 147.
- เถกิง พัฒโนภาส. (2561). *กว่าจะโมเดิร์น : ประวัติย่อของศิลปะ ก่อนยุคสมัยของกลาสสเนทศ*. กรุงเทพฯ: ฟูโฟร์ พรินต์.
- นฤพนธ์ ตัวจิเศษ, (2564). *แนวคิด ทฤษฎีมานุษยวิทยา มานุษยวิทยาแห่งผัสสะ (Sensory Anthropology)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2566, จาก <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/254>
- พจ ธรรมพีร. (2565). *ความทรงจำคืออะไร?*. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2567, จาก <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/memory>
- พอล ไคลน์แมน. (2565). *PSYCH 101 [จิตวิทยา 101]*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แอร์โรว์.
- พัฒนา กิติอาษา. (2546). *มานุษยวิทยากับการศึกษาประสบการณ์ไทยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: แพล พรินต์.

- มาร์แซ็ล พรุสต์. (2554). *A la recherche du temps perdu [กงเบรย์ โลกใบแรกของมาร์แซ็ล]* (วชิระ ภัทรโพธิกุล, แปล). กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ราตรี พุทธทอง. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถด้านความจำกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์).
- สมาชิกหมายเลข 1516903. (2558). *ข้อความของคนสมัยก่อน พร้อมรูปถ่ายที่ระลึก รู้ลึกประทับใจค่ะ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2566, จาก <https://pantip.com/topic/34454606>
- สำรวจโลก. (2561). *Nagoro หมู่บ้านตุ๊กตาในหุบเขาญี่ปุ่น*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2566, จาก <http://www.nextseptv.com/nagoro/>
- สุชาติ ฤทธอง. (2565). *รูปสมมติฐานจากจิต ความมีอยู่ความเป็นไปได้ทางศิลปะ*. 21 สิงหาคม 2565 ณ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี คณะศิลปกรรมศาสตร์. ปทุมธานี: หอศิลป์ รศ.สุวัฒน์.
- Osth, A. (2019). *Here's why memories come flooding back when you visit places from your past*. Retrieved June 12, 2023, from <https://theconversation.com/heres-why-memories-come-flooding-back-when-you-visit-places-from-your-past-124983>
- Khaosod Online. (2564). *หนัง Memoria ของ เจ้ย อภิชาติพงศ์ เคนปรมาแดงเปิดตัวแล้วที่คานส์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก https://www.khaosod.co.th/entertainment/news_6512883
- Rayron: เร่ร่อน. (2559). *TT Rider 2 EP 14*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=3aiaFZ4fKU>